

Mikko A. Salo

1980-LUVUN VÄESTÖNKEHITYKSEN NÄKYMÄT SUOMESSA

Mikko A. Salo, valtiotieteen lisensiaatti. Toimii valtion yhteiskuntatieteellisen toimikunnan tutkimusassistenttina Suomen Akatemiassa. Julkaisuut tutkimuksia sosiaalipolitiikan ja väestötieteen alalta. Valmistelelee väitöskirjaa, joka käsittelee yhteiskuntapolitiikan ja syntyvyyden välisiä suhteita.

Suomen viimeaikaisen väestönkehityksen ja 1980-luvulle tehtyjen ennusteiden mukaan näyttää siltä, että olemme siirtymässä rajujen muutosten ajasta hitaamman kehityksen kauteen. Useat sellaiset kehityskulut, jotka kuluneiden vuosikymmenien aikana hyvin suuresti ja nopeasti ovat muuttaneet suomalaisen yhteiskunnan rakennetta, väestön alueellista jakaantumista ja toimeentulon ehtoja, ovat saavuttaneet 1970-luvun kuluessa vaiheen, jossa olojen vakiintuminen kohtuudella on odotettavissa. Saattaa olla, että olemme saamassa eräänlaisen hengähdystauon uusiin olosuhteisiin sopeutumista varten edellyttäen, että maamme ei joudu ulkoapäin aiheutuviin ennustamattomiin taloudellisiin tai poliittisiin kriiseihin.

Perusteltaessa odotuksia väestöllisten ilmiöiden ja niihin liittyvien yhteiskunnallisten muutosten tasapainottumisesta 1980-luvun aikana voidaan huomio kiinnittää ainakin seuraaviin näkökohtiin:

VÄESTÖNKASVUN HIDASTUMINEN

Syntyvyyden ja kuolevuuden alenemisen sekä maasta ulospäin suuntautuneen muuttoliikkeen seurauksena on väestönkasvu ollut Suomessa 1970-luvulla varsin hidasta. Tilastokeskuksen laatimien väestöennusteiden mukaan kasvu tulee entisestään hidastumaan lähimmän kymmenen vuoden aikana.¹

Vaikka syntyneisyys kohoaisi jonkin verran 1970-luvun lopun alhaisesta tasosta ja vaikka maa ei menettäisi väestöä siirtolaisina ulkomaille vuodesta 1981 lähtien, tyrehtyisi väestönkasvu kokonaan vuoden 1996 tienoilla ("Laskelma 1").² Vuonna 2000 kuolleiden määrä olisi noin 3500 suurempi kuin syntyneiden määrä. Korkeimmillaan väkiluku olisi noin 4.95 miljoonaa henkeä.

Jotta väestönkasvu jatkuisi vielä ensi vuosituhannella, olisi syntyvyyden kohottava

sille tasolle, jolla se oli vielä vuosina 1967-68.³ Jos sensijaan syntyneisyys alenee ja maastamuuttotappiota syntyy edelleen 1980-luvun puolella, saattaa väkiluvun pienentyminen alkaa Suomessa jo vuoden 1990 kuluessa.⁴

TYÖIKÄISEN VÄESTÖN MÄÄRÄN KASVUN PYSÄHTYMINEN

Työikäisen väestön määrä kasvoi Suomessa nopeasti 1960- ja 1970-luvuilla. Sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat tulivat työhönsä vuosina 1960-1965. Ikäryhmät 15-64-vuotiaat lisääntyivät vuosina 1960-1970 lähes 300 000:lla. Vastaava lisäys 1970-luvulla oli noin 200 000.

Työikäisen väestön osuus koko väestöstä tulee 1980-luvulla olemaan edelleen varsin suuri - noin 68 prosenttia.⁵ Työikäisten kokonaismäärä ei enää kuitenkaan kasva niin nopeasti kuin aikaisemmin, koska 1970-1974 syntyneet poikkeuksellisen pienet ikäluokat tulevat nuoriksi aikuisiksi 1980-luvun loppupuolella. Riippuu siirtolais-tappioiden suuruudesta, kuinka äkillisesti tämän väestön keskeisimmän komponentin, laajeneminen pysähtyy.

Tilastokeskuksen laatiman ennusteen ("laskelma 1")⁶ työikäisen väestön muuntuminen 1980-luvulla tulee tapahtumaan seuraavan asetelman mukaisesti:

TYÖIKÄISEN VÄESTÖN MÄÄRÄ (1000)

Ikä	1980	1985	1990
15-29	1 171	1 105	1 018
30-44	1 062	1 172	1 172
45-64	1 017	1 047	1 089
Yhteensä	3 250	3 324	3 323

... JA MÄÄRÄN MUUTOS

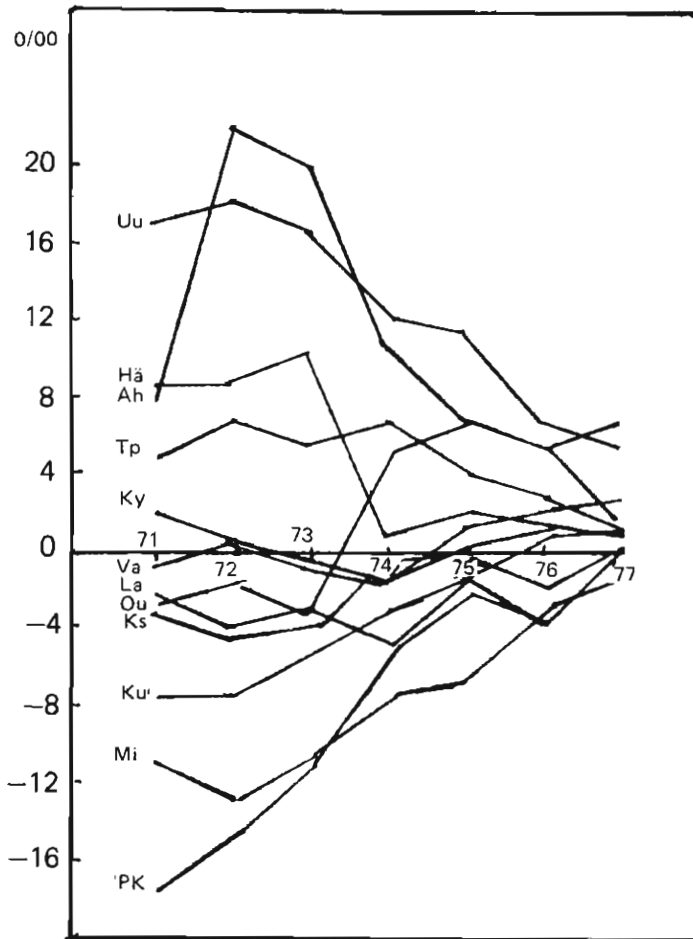
Ikä	1975-80	1980-85	1985-90
15-29	-95	-66	-87
30-44	+163	+110	+44
45-64	+1	+30	+42
Yhteensä	+69	+74	-1

Kuten asetelmasta voi havaita, uusia nuoria työntekijöitä tulee 1980-luvulla vuosittain yhä vähemmän työmarkkinoille. Työvoima tuleekin todennäköisesti vanhenemaan huomattavasti - etenkin jos muuttoa ulkomaille esiintyy runsaasti.⁷

VÄESTÖNKEHITYKSEN ALUEELLISTEN EROJEN PIENENTYMINEN

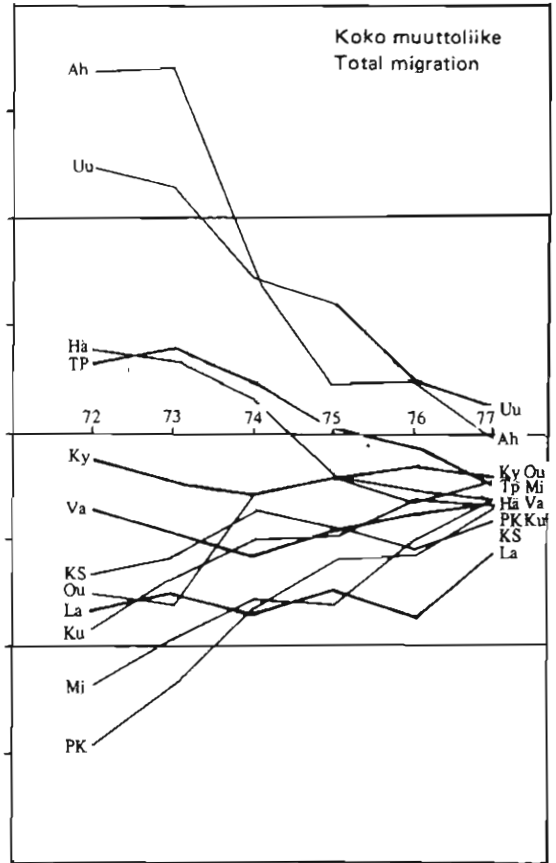
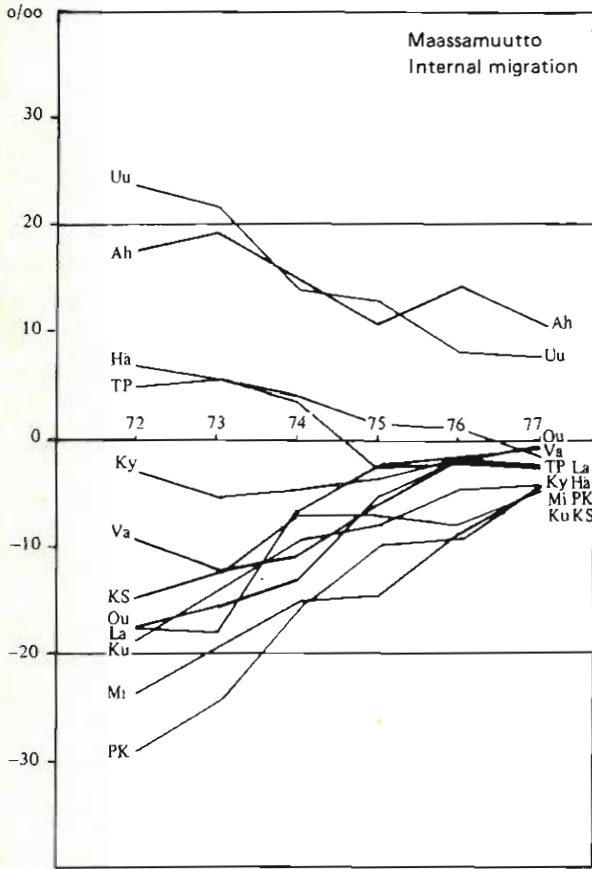
Vielä 1970-luvun alkupuolella väestönkehitys maan eri osissa oli hyvin erilaista. Eteläisissä lääneissä väestö lisääntyi ja itäisissä väheni. Tämä epätasapaino on kuitenkin viime vuosina merkittävästi vähentynyt (ks. kuvio 1), mikä ilmeisestikin on seurausta kahdesta muutosilmelmästä:

Kuvio 1. Väestönlisäys lääneittäin vuosina 1971–1977
 (promilleina keskiikäkiluvusta)
 Population increase by provinces in
 1971–1977
 (per 1 000 of mean population)

- Uu = Uudenmaan lääni
- Tp = Turun ja Porin lääni
- Ah = Ahvenanmaan lääni
- Hä = Hämeen lääni
- Ky = Kymen lääni
- Mi = Mikkelin lääni
- PK = Pohjois-Karjalan lääni
- Ku = Kuopion lääni
- Ks = Keski-Suomen lääni
- Va = Vaasan lääni
- Ou = Oulun lääni
- La = Lapin lääni

Kuvio 2. Läänien nettomuutto 1972–77, 15–44-
 vuotiaat
 (o/ooo keskiväkiluvusta)
 (Tilastollisia tiedonantoja N:o 64, s. 47)
 Net migration by province in 1972–
 77, persons aged 15–44 year
 (per 1 000 of mean population)
 (Statistical surveys Nr 64, p. 47)

Pk = Pohjois-Karjalan lääni
 Ku = Kuopion lääni
 Ks = Keski-Suomen lääni
 Va = Vaasan lääni
 Ou = Oulun lääni
 La = Lapin lääni

Uu = Uudenmaan lääni
 TP = Turun ja Porin lääni
 Ah = Ahvenanmaan lääni
 Hä = Hämeen lääni
 Ky = Kymen lääni
 Mi = Mikkelin lääni

(i) Toisaalta on muuttoliikkeessä tapahtunut yhdenmukaistumista maan eri osien välillä niin, että jakautuminen muuttotappio- ja muuttovoitto-alueisiin ei enää ole niin ilmeinen kuin aikaisemmin (ks. kuvio 2). Myös eteläiset ja lounaiset alueet ovat alkaneet luovuttaa väestöä. Samoin kaupunkien muuttotase on kääntynyt tappiolliseksi. Vielä vuosina 1971 ja 1972 niiden vuotuinen muuttovoitto oli yli 20 000 henkeä, mutta vuonna 1977 kaupungeista pois muuttaneita oli yli 1 000 ja vuonna 1978 yli 2 500 henkeä enemmän kuin niihin maalta asumaan siirtyneitä.⁸

(ii) Samalla ovat myös alueelliset erot syntyvytydessä kaventuneet. Kaupunkimaisien alueiden ja maaseudun kuntien syntyvyys kokonaishedelmällisyysluvuna avulla tarkasteltuna on muuttunut vuodesta 1960 lähtien seuraavasti.⁹

Kokonaishedelmällisyysluku¹⁰

Vuosi	Kaupungit ja kauppalat	Maalaiskunnat
1960	2.36	3.00
1965	2.29	2.64
1970	1.69	1.88
1975	1.63	1.80
1976	1.66	1.83
1977	1.63	1.81

Vuonna 1977 syntyvyys oli korkeinta Vaasan ja Oulun lääneissä. Kokonaishedelmällisyysluku oli edellisessä noin 2.00 ja jälkimmäisessä 2.12. Alhaisinta syntyvyys oli Uudenmaan läänissä (1.50) ja Ahvenanmaalla (1.45).¹¹

Kaupunkimaisissa yhdyskunnissa asuvan väestön määrä kasvoi Suomessa 1950-luvulta lähtien nopeasti samalla, kun maaseudun väki absoluuttisesti väheni. Tilastokeskuksen ennusteiden mukaan tämä kehitys pysähtyy 1980-luvulla niin, että kaupunkiväestön määrä tulisi olemaan lähes 3 miljoonaa ja muissa kunnissa asuisi vajaa 2 miljoonaa ihmistä.¹²

TYÖLLISYYDEN KEHITYS JA MUUTTOLIIKE

Pekka Myrskylä¹³ on viitannut 1960- ja 1970-luvuilla ilmenneeseen yleiseen riippuvuuteen ikäluokkien koon ja muuttaltiuden välillä. Näyttää siltä, että mitä suurempi ikäluokka on ollut, sitä suurempi osa sen jäsenistä on siirtynyt alueelta toiselle. Esim. vuonna 1947 syntyneistä oli 23 vuoden iässä kotimaassa enää noin 84 prosenttia, kun vastaavasti vuonna 1951 syntyneistä kotimaassa asui tuossa iässä vielä 91 prosenttia. Vuonna 1947 syntyi 108 000 lasta ja vuonna 1951 95 000 lasta. Maaltamuuton osalta ilmiö on vielä selvempi. Myrskylän laskelmien mukaan Mikkelin ja Lapin lääneissä oli vuonna 1947 syntyneistä 25 vuoden iässä jäljellä enää 57 prosenttia – Pohjois-Karjalan läänissä 49 prosenttia.

Tästä näkökulmasta tarkastellen näyttää siltä, että suurten muuttoaaltojen esiintymisen todennäköisyys 1980-luvulla on vähäinen. Alhaisen syntyvytyden ja hedelmällisessä iässä olevien lukumäärän vähenemisen seurauksena peräkkäisten ikäluokkien pieneneminen saattaa myötävaikuttaa sellaisten olosuhteiden syntymiseen, joissa yhä useammalla on mahdollisuus saada toimeentulo kotimaassaan ja kotiseudullaan. Paljon riippuu kuitenkin siitä, minkälaiseksi työpaikkojen tarjonta maan eri osissa tulee muodostumaan.

Työvoimaministeriön suunnitteluosasto on esittänyt vaihtoehtoisia laskelmia siitä, minkälaiseksi työvoiman kysyntä maan eri osissa 1980-luvulla muodostuisi, kun erillaiset yhteiskuntapolitiittiset vaihtoehdot otetaan huomioon.¹⁴ Jos oletetaan, että

- (a) vuotuinen kokonaistuotannon kasvu jaksolla 1979–1985 olisi keskimäärin 3.2 prosenttia,
- (b) läänien osuudet eri toimialojen työvoiman kysynnässä pysyvät suunnilleen sellaisina kuin ne olivat 1970-luvun lopussa,

(c) siirtolaistappioita ei ole ja maassa-muuttoalttius pysyy vuoden 1977 suhteellisen alhaisella tasolla, niin suhteellinen työttömyystilanne koko maahan verrattuna paranisi lähinnä Hämeen ja Kuopion lääneissä, mutta heikkenisi Turun ja Porin sekä Pohjois-Karjalan, Keski-Suomen ja Vaasan lääneissä.

Jos tuotannon kasvu olisi nopeampaa (4.5 prosenttia vuosina 1981–1985 keskimäärin) ja muuttoliike suurempaa (siirtolaisuuden nettotappio keskimäärin 5 000 henkeä vuodessa jaksolla 1978–1985), paranisi työllisyystilanne koko maan tasoon verrattuna Uudenmaan ja Kymen lääneissä, mutta huonontuisi Oulun läänissä.

Kokonaisuutena tarkastellen näyttää työvoimaministeriön laskelmien mukaan siltä, että huolimatta mahdollisesta taloudellisen kasvun nopeutumisesta 1980-luvun alkupuoliskolla ei työvoiman tarjonta ja kysyntä ilman erityistoimenpiteitä saavuta sellaista tasapainotilaa, joka oli vallitseva 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa. Mikäli työllisyys kehittyy kovin huonoon suuntaan, on mahdollista, että poismuuttoa kehitysalueilta tapahtuu odotettua enemmän. Tällöin suuri osa poismuutosta saattaa purkautua siirtolaisuuteen.

Valtioneuvosto tarkisti lääneittäistä väestösuunnitetta ja siihen liittyvää lääneittäistä työpaikka-arviota huhtikuussa 1979.¹⁵ Tavoitteellisena yhteiskuntapolitiikan lähtökohtana oli, ettei minkään läänin väkiluku laskisi lähivuosina vuoden 1978 tasolta. Muuttoliikkeen tasapainottumisen ja muuttoalttiimpien nuorten ikäluokkien piene-
nemisen takia valtioneuvosto katsoi aiheelliseksi korottaa kehitysalueiden väestösuunnitteita jonkin verran siltä tasolta,

joka oli asetettu suunnitteeksi edellisen tarkistuksen yhteydessä vuonna 1976.

Suunnitteiden mukaan väestönkasvu keskittyisi sellaisiin kuntiin, joissa olisi asukkaita noin 15 000 – 30 000. Pienten kuntien väkiluvun vähenemistä tapahtuisi edelleen, kuitenkin hidastuvasti vuosikymmenen loppua kohti. Myös ensimmäinen kehitysaluevyöhyke menettäisi väestöä, mutta väheneminen lakkaisi kokonaan suunnitejakson loppupuolella.

Valtioneuvoston työpaikka-arvio koostui kahdesta laskelmasta. Alempi niistä em. työvoimaministeriön laskelman mukaisesti edellyttää noin 3.2 prosentin vuotuista kokonaistuotannon kasvua vuosina 1978–1985. Ylempi taas on tehty siten, että kasvu olisi 4.5 prosenttia. Näin saatua vaihteluväliä on sovellettu työpaikka-arvion lääneittäisessä laadinnassa siten, että työttömyysasteissa olevia lääneittäisiä eroja on tavoitteellisesti supistettu. Pyrkimyksenä on, ettei minkään läänin työttömyysaste ylitä 50 prosentilla koko maan työttömyysastetta.

Alkutuotannon osalta nopeinta työvoiman väheneminen tulisi olemaan Etelä-Suomessa, missä työvoiman ikärakenne on vanhin. Teollisuuden työpaikkamäärän arvioidaan kasvavan vuosina 1979–1985 noin 14 000–46 000 työpaikalla. Kehitysalueiden osuus työpaikkojen lukumäärän nettokasvusta olisi noin 60 prosenttia. Rakennustoiminnan, kaupan ja liikenteen toimialoilla työvoiman kysynnän oletetaan pysyvän ennallaan. Kehitysalueiden osuus palveluelinkeinoista on arvion mukaan hieman kasvava, mutta yleensä palveluelinkeinojen alueellinen kehitys vastaisi alueellista väestönkehitystä.

LOPUKSI

Kuten alussa totesin, Suomen yleistä väestökehitystä kuvaavat indikaattorit ja 1980-luvulle tehdyt ennusteet antavat aiheetta olettaa, että olisimme siirtymässä rauhallisemman kehityksen kauteen. Väestönkehityksen alueelliset erot ovat pienenevässä, työikäisen väestön määrän kasvu pysähtyy ja väestönkasvu yleisesti hidastuu entisestään.

Aikuisiksi varttuvien ikäluokkien pieneneminen saattaa johtaa tilanteeseen, missä painetta maassamuuttamiseen ja siirtolaisuuteen ei esiinny siinä määrin kuin 1960- ja 1970-luvuilla. Vaikeammin ennakoitavissa on kuitenkin työllisyyden kehitys lähivuosina. Näyttää siltä, että työttömyys ei ole hevin poistettavissa, vaikka taloudellista kasvua tapahtuisi odotettua nopeam-

min. Tarvitaan määrätietoista ja pitkäjänteistä yhteiskuntapolitiikkaa, jotta maan eri osien väliset erot työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainossa kaventuisivat.

Toivoa sopii, että olisimme saamassa aikaa sopeutua niihin uusiin olosuhteisiin, jotka parina edellisenä vuosikymmenenä syntyivät. Se merkitsee sitä, että ne ongelmat, jotka 1980-luvulla vaativat ratkaisuja, ovat jo selvästi tunnistettavissa. Luultavasti kokonaan uusia ongelmia ei synny. On kehitettävä yhteiskuntapolitiikkaa edistämään elinkeinoelämää, toimeentuloturvaa ja viihtyvyyttä niin sellaisilla alueilla, joissa väestö on vähentynyt, kuin siellä, missä on muodostunut uusia väestöhentymiä, kolkoja ja vieraannuttavia asumisympäristöjä sekä ruuhkaisia ja saastuneita taloudellisen toiminnan keskuksia.

VIITTEET:

- 1 *Väestöennusteet 1978–2020*. Tilastollisia tiedonantoja N:o 64/1979. Tilastokeskus, Helsinki 1979.
- 2 Ennustetta tehtäessä on oletettu, että syntyneisyyden taso olisi 1980-luvun alkaessa hieman alempi kuin vuosina 1975–76, ja että se nousisi tästä tasosta vuosien 1970–71 tasolle (Ks. emt. s. 15 ja *Kunnittainen väestöennuste 1978–2010*, Tilastotiedotus VÄ 1978:17, s. 2). Syntyneisyys kehittyi 1970-luvulla seuraavasti (STV 1978, s. 56–57):

			o/oo
1970	14.0	1975	13.9
1971	13.2	1976	14.1
1972	12.7	1977	13.9
1973	12.2	1978	13.5
1974	13.3		

o/oo

- 3 Syntyneisyys oli vuonna 1967 16.8 o/oo ja vuonna 1968 15.9 o/oo (ks. STV 1978, s. 56–57).
- 4 *Väestöennusteet 1978–2020* (op.cit. viitteessä 1) laskelmat 5 ja 6 sivuilla 28–30.
- 5 Työikäisen väestön, 15–64-vuotiaiden, suhteellisen osuuden koko väestöstä arvioidaan olevan esim. Ruotsissa 1980-luvulla noin 64–65 prosenttia.
- 6 *Väestöennusteet 1978–2020* (op.cit. viitteessä 1) s. 34–37.
- 7 1970-luvun alkupuolella lähes kaksi kolmannesta muuttaneista kuului 15–34-vuotiaiden ikäryhmään. Tämän ikäryhmän osuus koko väestöstä on kuitenkin tuohon aikaan vain noin yksi kolmannes (ks. Pekka Myrskylä: *Muuttoliike*. Tilastokeskus, Tutkimuksia N:o 48. Helsinki 1978, s. 22–26).
- 8 *Väestöennusteet 1978–2020* (op.cit. viitteessä 1) s. 45.

- 9 Emt. s. 41.
- 10 Kokonaishedelmällisyysluku osoittaa sitä odotettavissa olevaa lasten määrää, jonka hedelmälliseen ikään (15–44) tuleva nainen tulee synnyttämään hedelmällisen kautensa aikana edellyttäen, että ikäryhmittäin mitatussa hedelmällisyydessä ei tuona aikana tapahdu muutoksia.
- 11 *Väestöennusteet 1978–2020* (op.cit. viitteessä 1) s. 41.
- 12 *Kunnittainen väestöennuste 1978–2010* (op.cit. viitteessä 2) s. 33.
- 13 Pekka Myrskylä: *Muuttoliike* (op.cit. viitteessä 7) s. 75–76.
- 14 *Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kehitys vuoteen 1985*. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia 29/1979. Työvoimaministeriö, Helsinki 1979.
- 15 *Työpaikka- ja väestösuunnitetoimikunnan mietintö*. Komiteamietintö 1980:7.

SUMMARY

In Finland, recent demographic trends and population projections for the 1980's give the idea that the years of sudden and profound social changes was an interlude which has now passed, and times of more controlled development seem to be ahead. The regional differences in population movements which were manifest in the 1960's and in the beginning of the 1970's are diminishing. The growth of the population of working-age is slowing down and the rate of natural increase will be low.

While the average size of successive age-groups entering the labour force during the 1980's will be decreasing, it is probable that the socio-economic pressures inducing migration will be less intensive. However, the crucial factor — the level of unemployment — cannot be predicted reliably because of dependence on the general rate of economic growth and the efficacy of governmental policy aimed at reducing regional unbalances and the employment situation. Nevertheless, we can hope that we will be given time to adapt to the new conditions created so suddenly during the previous decades.